

Skolforskningspodden avsnitt 38: Skrivundervisning i de tidigaste åldrarna

INFORÖST 1: [00:00:03]: Välkommen till Skolforskningspodden. Dagens avsnitt handlar om att främja skrivutveckling i de allra tidigaste skolåren. Utifrån en ny systematisk forskningssammanställning diskuterar vi betydelsen av explicit undervisning, bland annat av att använda strategier och explicit stavningsundervisning i relation till undersökande arbetssätt. Vi lyfter vikten av handskriftsundervisning och tar även upp betydelsen av främjande och förebyggande skrivundervisning. Dagens gäster är Eva Bergman och Amanda Paugart, programledare är Anna Hedman.

INFORÖST 2: [00:00:41]: Praktiknära skolforskning, vad är det?

INFORÖST 3: [00:00:44]: Vad finns det för forskning inom just ditt ämne?

INFORÖST 4: [00:00:48]: Undervisning på vetenskaplig grund, hur gör vi?

ANNA [00:00:54]: Hej och välkomna till Skolforskningspodden där vi idag ska prata om tidig skrivundervisning, om att främja skrivkunskaper i de allra tidigaste skolåren. Det är en ny systematisk översikt som vi på Skolforskningsinstitutet precis har lanserat här hösten 2024. Den riktar sig då framför allt till verksamma i de första åren i skolan, från förskoleklass till och med årskurs tre. Jag har med mig två gäster idag. Det är Amanda Paugart och Eva Bergman. Jag kanske kan börja med att be er presentera er och berätta vad ni har haft för roller i det här projektet. Amanda du kan börja.

AMANDA [00:01:42]: Absolut. Jag heter Amanda och är grundskollärare. Jobbar just nu i en årskurs ett. Jag har varit med och läst och kommenterat mina lärartankar och åsikter om den här forskningssammanställningen.

ANNA [00:01:59]: Jättekul att ha dig med. Och Eva, vem är du?

EVA [00:02:03]: Hej, jag heter Eva och jag jobbar på Skolforskningsinstitutet och jag har varit projektledare för den här översikten.

ANNA [00:02:13]: Såklart, välkommen även du. Då börjar vi helt enkelt. Eva, jag börjar med att fråga dig. Ni skriver i översikten att ni har valt att titta på studier som handlar om undervisning efter det att eleverna har knäckt den alfabetiska koden. Varför har ni valt att inte titta på de allra första trevande stegen in i skrivandets värld?

EVA [00:02:41]: Just den här att knäcka den alfabetiska koden är så klart jätteviktigt. Alltså det är grunden för att kunna fortsätta att lära sig att skriva och läsa. Men vi har väl valt att titta på den fasen som kommer efter, där man försöker att automatisera de här grundläggande kunskaperna för att

också kunna fokusera på att skriva texter med ett innehåll, som man sedan gör i olika ämnen i skolan. Det här skrivandet blir jätteviktigt för att elever ska kunna nå målen och det var en av anledningarna också att vi ville göra den här översikten just för att skrivande är så grundläggande i alla ämnen för att eleverna ska kunna klara skolan och sen också kunna klara sig i samhället.

ANNA [00:03:25]: I den här översikten skriver ni om betydelsen av att man i klassrummet arbetar främjande och förebyggande istället för åtgärdande och att det kanske ofta är åtgärdande insatser. Jag tänkte fråga dig då Amanda. Känner du igen dig i det här? Är det nåt som ni, pratar ni om det i kollegiet? Ser ni det som ett problem eller?

AMANDA [00:03:54]: Ja, absolut. Alltså nu också är det väl extra aktuellt för mig eftersom jag har en årskurs ett och det är nu jag behöver göra just det. Att använda allt det här förebyggande för att jag inte ska tappa dem och det ska bli att vi ska försöka hämta upp några kunskapsluckor. Så jag känner jättemycket igen mig i det. Vi pratar om det i mitt kollegium där jag jobbar hur ska vi göra för att de inte ska hamna där, vi behöver fånga upp dem. Utan vi vill verkligen hitta något sätt att skapa förebyggande insatser så att de aldrig hamnar där. Så att det, absolut.

ANNA [00:04:26]: Eva, i översikten så har ni då, ni har tittat på en massa studier och ni har kategoriserat de här resultaten från de olika studierna i fem kategorier som ni då kallar för samtal om text; explicit skrivstrategiundervisning; skrivande i meningsfulla kontexter; explicit stavningsundervisning och mångsidig handskriftsundervisning. Ni skriver att undervisningen i studierna stöttar olika aspekter av elevernas skrivutveckling. Vill du utveckla det här lite? Hur hänger det här ihop, de här kategorierna, elevernas utveckling.

EVA [00:05:10]: Vi kategoriserade alla de här studierna och försökte se vilken typ av undervisning som främjar vilken aspekt av skrivandet. På det sättet så utkristalliserades sedan de här fem kategorierna som du nämnde. Det är ingen prioriteringslista på något sätt. Tanken är inte att man ska välja ett av de här sätten och bara fokusera på det i undervisningen. Utan tanken här är att man ska integrera den här undervisningen som finns i de här kategorierna och låta den undervisningen samspela med varandra. Så att om man tänker sig att man fokuserar på skrivstrategier då kan man använda textsamtal i den undervisningen för att fördjupa kunskaperna om textens mottagarperspektiv eller olika begrepp. Så att det blir en kombination där. Även när man kanske fokuserar på stavningsundervisning och undervisning i ordförråd eller handskrift så är det fördelaktigt om man integrerar det i en meningsfull kontext. Att eleverna får syn på syftet med det här och varför man gör det här.

ANNA [00:06:14]: Vad tror du då Amanda, inom de här olika kategorierna, de här olika aspekterna av lärande. Var ser du hos dina elever, var krävs det mest insatser? Vad är det man får jobba hårdast? Vad är det som är svårast för eleverna av det här?

AMANDA [00:06:30]: Oj, svår fråga men, jag tycker väl att när jag läste den här

forskningsssammanställningen att det jag ändå tog med mig var vikten av att lite som Eva är inne på, att fokusera på allt det här. Att inte fastna vid en grej och bara fokusera på den, utan jag tog verkligen med mig för jag upplever ändå att vi på min skola jobbar mycket utifrån de här olika delarna. Men det kan i perioder bli att man fokuserar mer på en sak än på en annan. Jag tog verkligen med mig att jag måste tänka på att få med allt för att det ska bli en så bra grund som möjligt för dem, både språkligt och för att de ska kunna automatisera sin skrivning. För mig så blev det nog det som blev det jag tog med mig mest och det som känns som att det i längden kommer ge mycket för mina elever. Att de verkligen får hela grunden och att jag ser till att jobba med det kontinuerligt och ordentligt. Så att ingen, framför allt inte de här svaga eleverna får den mängdträning som de behöver i allt.

ANNA [00:07:25]: Då måste jag fråga – du säger att du tar till dig allt det här och att de samspelar, men var det något resultat som du tyckte var extra relevant?

AMANDA [00:07:36]: Alltså just för mig personligt i min lärarprofession så har jag haft extra svårt med stavning och hur jag ska undervisa stavningen på rätt sätt. Jag ska erkänna att jag har famlat lite i forskning. När vi har försökt söka på hur undervisar man bäst så har vi tyckt att det var svårt att förstå hur vi ska ta oss an stavningen. Jag blev väldigt glad att stavningen fanns med i det här och verkligen pekade på den här explicita stavningsundervisningen. För att där har vi famlat lite. När vi har jobbat med stavning och hur vi ska lägga upp vår stavningsundervisning innan, då har vi mestadels hittat resurser och studier som mer har nischat in oss på det här undersökande arbetssättet för att upptäcka stavning. Att man mer ska leda in eleverna i att hitta sin egen väg att lära sig stavning. Det här lite klassiska, mer undersökande arbetssättet, vilket jag i min tolkning tycker nästan är lite motsatt till explicit undervisning. Jag blev glad att det här visar mer åt det explicita hållet. För det är det jag själv upplever när jag undervisar fungerar bäst. Bättre än att de ska försöka upptäcka det själv.

EVA [00:08:44]: Alltså forskningen är väldigt tydlig med att den här explicita stavningsundervisningen främjar stavningskunskaper. Det handlar om att lära ut eller att eleverna ska få lära sig olika stavningsregler och hur språket är uppbyggt och så där. Sen kan man gärna använda en implicit stavningsundervisning också i någon form av kombination med den här explicita så att eleverna läser mycket, möter orden även på det sättet och att man kanske även får den här kontexten i stavningsundervisningen, för att synliggöra hur man kan använda stavningen och syftet med undervisningen. Men det är väldigt tydligt i forskningen att den explicita stavningsundervisningen är positiv.

ANNA [00:09:24]: Får jag fråga där, är det någon skillnad i åldrar – de här liksom förskoleklass till tredje klass – med den här explicita eller implicita stavningsundervisningen? För i mitt huvud så känns det som att ju yngre de är desto viktigare är det med de explicita, och sen när man har lärt sig lite att då kan det här mer undersökande fungera. Men jag vet inte om det framkommer någonting om det.



- EVA [00:09:50]: Vi har inte tittat specifikt på vad som exakt gäller för förskolan eller ettan eller tvåan eller trean. Det vi kan se är att den här explicit undervisningen är viktig för elever i behov av stöd.
- ANNA [00:10:02]: En av de två forskningsfrågorna i översikten är just riktad på elever i behov av stöd. Där fokus ligger just på elever i riskzonen. Är det någon annan av de här kategorierna som är särskilt framgångsrik bland den gruppen elever eller var det just den explicita stavningsundervisningen?
- EVA [00:10:23]: Man lyfter just den här explicita undervisningen på olika områden. Explicit skrivstrategiundervisning har också visat sig främja skrivandet. Men där kan man också tydligt se just att det funkar för elever i behov av stöd. Sen tar man även upp explicit undervisning i ordförråd. Det vi vill lyfta är att även för elever i behov av stöd så handlar det inte bara om färdighetsträning. Utan den här helhetsbilden med att både skriva hela texter och de här grundläggande kunskaperna, den typen av undervisning gäller även för dem.
- INFORÖST [00:11:00]: Du lyssnar på Skolforskningspodden, där undervisning och forskning möts.
- ANNA [00:11:06]: En av slutsatserna i översikten är just det här med en balanserad skrivundervisning. Det tog du också upp Amanda att det var en av de stora grejerna du tar till dig av översikten. Hur ska man tänka då när man läser den här? Hur balanserar man sin skrivundervisning under en lektion? Det är mycket att tänka på, det är otroligt mycket att ta in.
- AMANDA [00:11:33]: Jag tänker att det handlar om, likt mycket när man är lärare för så här små barn att vara väldigt konsekvent. Att ha planerat ordentligt i förhand så att man vet att man får in alla olika moment. Alltså att jag vet att mina veckor framöver ser ut på ett visst sätt och att jag är nogga med att jag inte tummar på de här momenten för någonting annat. Alltså säg att det sker en konflikt och jag löser konflikten i stället. Sen så ska vi ha något annat ämne och så försvinner vissa saker. Utan att jag som lärare måste vara jättenoga med att jag får in alla de här momenten under den tid när jag har planerat det. Sen är det klart att saker kan liksom kastas om och görs på andra tider än vad man har tänkt. Men att jag är konsekvent i min skrivundervisning och ser till att jag får med alla de här momenten och att jag får med dem under en viss tidsperiod. Sen tror jag också att det konsekventa leder till en mängdträning som gynnar den här typen av undervisning. Eller jag hoppas det.
- ANNA [00:12:30]: Det får mig osökt att tänka på Eva, det är inte så mycket svenska studier. Hur mycket studier görs i Sverige i svenska klassrum på tidig skrivundervisning? Hur ser det ut inom fältet?
- EVA [00:12:43]: I forskningsöversikten har vi två svenska studier om jag inte minns fel. Majoriteten av studierna är amerikanska. Det beror väl på lite olika saker vilka studier vi har lyckats fånga. Vi har velat ha med elevutfall eller resultat på elevernas kunskaper. Då har vi framför allt fångat interventionsstudier då där man har mätt kunskaper före och efter en undervisningsinsats och tittat på effekter. Den typen av studier är vad jag

förstår ganska vanliga i USA, men kanske lite mindre vanliga i Sverige där man mer sysslar med kvalitativ forskning. Så det kan vara en anledning till att det ser ut så som det gör.

ANNA [00:13:22]: Men ni har även med vissa kvalitativa studier, observationsstudier, men där man då alltså också har tittat på ett utfall, ja. Får jag fråga dig Amanda, när du har läst den här översikten, funderar man över det, vad är det här för typ av studie? Vad kan jag få med mig av den här studien? Eller funderar man i de banorna överhuvudtaget vad det är för typ av studier? Den här interventionsstudien säger det här, men den här observationsstudien kan inte svara på samma typ. Eller är det något man överhuvudtaget funderar på?

AMANDA [00:13:58]: Jag kan ju svara för mig själv mest, men jag tycker att sådant här är intressant, och gillar forskning så jag tänker nog mycket i de banorna. Jag vet att när jag skrev lite frågor till er så var jag ju nyfiken på varför det inte var så mycket svensk forskning och kanske framförallt i stavningsundervisningen eftersom att jag tänker att stavningsundervisning kan vara väldigt olika beroende på vad du lär dig för språk. Hur språkets uppbyggnad är kontra hur man ska undervisa det. Men där förstod jag efter att jag fick lite svar på de här att det var med i beräkningen och var någonting som ni också hade tänkt på Eva. Men ja, absolut jag tänker i sådana banor. Sen vet jag inte om lärare i allmänhet tänker i de banorna. Det beror väl på vad man har för intresse av forskning. Men jag tycker ju, kanske lite sidospår, men som har med det att göra att skolan som helhet, om jag ska prata jättebrett och generalisera jättemycket, så känns det som att vi följer lite för snabbt studier och skapar trender av studier som kanske inte alltid är en färdig forskning eller som än har beprövat nog att veta att det funkar. Så jag kan väl tycka att vi, nu kan jag prata om lärarna som ett vi, jag kan tycka att vi borde bli bättre på att tänka i de banorna.

ANNA [00:15:19]: Översikten inleds, kanske inte riktigt inleds men i början så skriver ni att det finns en hel del tidigare översikter inom det här området, men att ni ändå såg att det fanns ett behov av att göra en systematisk översikt inom tidig skrivundervisning. Era resultat, hur står sig de i förhållande till de här tidigare översikterna och var det något som förvånade er med era resultat eller hur relaterar de till varandra?

EVA [00:15:48]: Resultaten ligger i linje med tidigare forskningsöversikter som också har tittat just på effekter av undervisningsinsatser. Då lyfts det här med explicit stavningsundervisning och även explicit skrivstrategiundervisning. Det är framför allt en amerikansk metod som man lyfter fram inom den här skrivstrategiundervisningen som förkortas SRSD. Det har vi också sett i våra studier som ingår i vår översikt. Även mångsidig handskriftsundervisning ligger i linje med tidigare forskningsöversikter. Sen har vi också de här två kategorierna om textsamtal och skrivande i meningsfulla kontexter. Så vår översikt lyfter fram de två aspekterna lite mer tydligt än tidigare forskningsöversikter om man jämför med de som vi har tittat på. Så att samtala om text utifrån olika modelltexter och att också använda lekfull dramatisering i undervisningen för att konkretisera olika begrepp och tydliggöra hur man

kan lägga upp en text och vad den, om man dramatiserar hur en instruktion kan se ut så kan det bli mer tydligt för en elev vad som behöver finnas med i texten till exempel. Så lite sådana resultat lyfter vi fram ännu mer.

ANNA [00:17:06]: Det är då i de här observationsstudierna som den typen av resultat tydligast framkommer, som tidigare översikter inte har tittat på för de har bara tittat på effektstudier. Du tog även upp det här med handskrift nu vilket vi inte har pratat om så mycket. Då funderar jag lite på det här med digitala resurser. Det är ju en het potatis. Det framkommer i översikten att handskriftsundervisning är viktigt. Men hur ser det ut? Är det att sitta med papper och penna? Eller går det att göra tillsammans med digitala verktyg? Eller är det antingen eller? Vad säger forskningen egentligen i just den här frågan?

EVA [00:17:47]: Översikten den visar ju tydligt att det är viktigt att skriva för hand, att skriva ord och meningar. Men det finns också exempel i studierna på undervisning där läraren kanske använder både papper och penna, men också att eleverna får göra samma övningar fast på ett digitalt sätt. Men det är viktigt att det är pedagogiskt utformade lärarverktyg och att man gör det här på ett medvetet sätt också. Men översikten visar liksom vikten av att skriva för hand, det gör den.

ANNA [00:18:18]: Tack Eva. Vi har någon minut på oss. Är det någon som vill lyfta någonting? Tycker att vi har missat någonting? Ja, Amanda.

AMANDA [00:18:26]: Jag kan väl ta ett litet spår som jag tänkte på mycket när jag läste den här och som är mitt främsta driv när det kommer till tidig skrivundervisning och något som jag kan tycka är lite missförstått kanske i lärarprofessionen eller i lärardebatten. Som den här forskningsammansättningen visar så är det just explicit undervisning i många delar av skrivundervisningen som ger mest och som främjar skrivundervisningen och mycket i debatter, lärare emellan, kan få det att låta som att explicit undervisning skulle vara tråkigt eller som att elever inte skulle tycka att det är roligt att bli undervisade på det sättet. Jag vill väl bara från min sida försöka påstå att det är det roligaste som finns både för lärare och för elever. Alltså att automatisera skrivning, det finns ingenting roligare. Om man lägger upp sin undervisning på ett explicit sätt, men på ett främjande och roligt och lärande sätt, så är det det absolut roligaste som finns. Det är roligare än att försöka upptäcka skrift på egen hand. Alltså att få hjälp, att lära sig att skriva på riktigt. Eleverna älskar det. Det är det bästa som finns. Där kan jag väl tycka att ibland explicit undervisning kan bli lite missförstått, som att det ska vara hårt och tråkigt och att man ska ta det steg för steg och att det inte alls är kul.

ANNA [00:19:48]: Alltså finare avslutningsord än så kan vi väl knappt få i det här avsnittet om att främja skrivkunskaper i de allra tidigaste skolåren. Så med detta säger vi tack och hej!

INFORÖST 6: [00:20:03]: Du har lyssnat på Skolforskningspodden – en podd där undervisning och forskning möts. Vi finns också på webben, skolforskningsportalen.se.